

Agriculture is the process of **cultivating specific plants and raising domesticated animals** to produce food, feed, fiber, and a variety of other desired products (livestock). Agriculture's primary role is to **provide food for people, raw materials for industry, employment for a large number of people**, capital for agrarian development, and surpluses for the national economy if practiced efficiently. **Proper planning is essential** for maximizing agricultural profits, **from crop selection to market sales**. In this article, we will discuss the **Scope and Importance of Agriculture** which will be helpful for UPSC exam preparation.

शेती म्हणजे मनुष्यांच्या उपभोगासाठी भोजन, उद्योगासाठी कच्चा माल, मोठ्या प्रमाणात लोकांसाठी रोजगार, शेती विकासासाठी भांडवल, आणि कार्यक्षमतेने केल्यास राष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेसाठी मोबदला यांचे उत्पादन करण्यासाठी विशिष्ट वनस्पतींची लागवड आणि पाळीव प्राण्यांचे संगोपन करण्याची प्रक्रिया आहे. शेतीचे प्राथमिक कार्य म्हणजे लोकांसाठी अन्नधान्य पुरवठा करणे, उद्योगांना कच्चा माल उपलब्ध करून देणे, रोजगार निर्मिती करणे, शेती विकासासाठी भांडवल तयार करणे आणि कार्यक्षम पद्धतीने केल्यास राष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेला मोबदला उपलब्ध करून देणे होय. पीक निवड पासून ते बाजारपेठ विक्रीपर्यंत शेतीतून अधिकतम नफा मिळवण्यासाठी योग्य नियोजन आवश्यक आहे. या लेखात आपण MPSC परीक्षेच्या तयारीसाठी उपयुक्त ठरणार्या भारतीय शेतीची वैशिष्ट्ये याविषयी चर्चा करू.

What is Agriculture?

- Agriculture is derived from the Latin words **ager or agri, which means soil**, and **culture, which means cultivation**.
- Agriculture is an applied science that includes all aspects of crop production such as horticulture, livestock raising, fisheries, forestry, and so on.
- Agriculture is defined as the **art, science, and business of growing crops and raising livestock** for economic gain.
  - **As an art**, it encompasses knowledge of how to perform farm operations skillfully but does not necessarily include an understanding of the principles underlying farm practices.
  - **As a science**, it employs all technologies based on scientific principles, such as crop breeding, production techniques, crop protection, economics, and so on, in order to maximize yield and profit.
  - **As for business**, as long as agriculture is the rural population's way of life, production is ultimately bound to consumption.
- In the twentieth century, industrial agriculture based on large-scale monoculture came to dominate agricultural output, despite the fact that approximately 2 billion people still relied on subsistence agriculture.
- Agriculture directly or indirectly supports two-thirds of the Indian population's livelihood. Agriculture employs 55% of the workforce, either directly or indirectly.
- The agricultural sector accounts for 15% of India's export earnings and 14-17% of GDP.
- The agricultural sector provides raw materials for a variety of industries, including textiles, sugar, flour mills, jute, and apparel.

शेती म्हणजे काय?

- शेती हा शब्द लॅटिन भाषेतील "एगर" किंवा "अॅग्री" (म्हणजे जमीन) आणि "कल्चर" (म्हणजे लागवड) या शब्दांपासून बनलेला आहे.
- शेती हा एक अनुप्रयुक्त शास्त्र आहे, ज्यामध्ये फळफळावृक्षांची लागवड (फलोत्पादन), जनावरे (पशुपालन), मत्स्य व्यवसाय (मत्स्योत्पादन), वनसंवर्धन इत्यादी शेतीच्या सर्व पैलूंचा समावेश होतो.
- शेती ही आर्थिक लाभासाठी पीक वाढवणे आणि जनावरे वाढवणे यांचा कला, शास्त्र आणि व्यवसाय असा त्रिविध संकल्प आहे.
- **कला** म्हणून, शेतीमध्ये शेतीच्या कार्याचे कौशल्यपूर्वक कसे करायचे याचे ज्ञान समाविष्ट असते, परंतु शेतीच्या पद्धतींच्या पायाभूत तत्त्वांची समज असणे आवश्यक नाही.
- **शास्त्र** म्हणून, ते पीक उत्पन्न करणे, उत्पादन तंत्रज्ञान, पीक संरक्षण, अर्थशास्त्र इत्यादी विविध क्षेत्रांमध्ये शास्त्रीय तत्त्वांवर आधारित सर्व तंत्रज्ञान वापरते जेणेकरून उत्पादन आणि नफा वाढवता येईल.
- **व्यवसायाच्या दृष्टीने**, शेती ही ग्रामीण लोकसंख्येचा जीवन जगण्याचा मार्ग असल्यामुळे, शेतीचे उत्पादन शेवटी उपभोगाशी जोडलेले असते.
- भारताच्या दोन तृतीयांश लोकसंख्येचा थेट किंवा अप्रत्यक्षपणे उपजीविका शेतीवर अवलंबून आहे. शेती क्षेत्रामध्ये थेट किंवा अप्रत्यक्षपणे 55% कामगार कार्यरत आहेत.
- कृषी क्षेत्र भारताच्या निर्यात उत्पादनाच्या 15% आणि जीडीपीच्या 14-17% इतका वाटा उचलते.
- कृषी क्षेत्र कपडे, साखर, पीठगिरणी, जूट आणि वस्त्रसामग्री यांसारख्या विविध उद्योगांसाठी कच्चा माल पुरवते.
- भारतातील कृषी उत्पादन देशाच्या मोठ्या लोकसंख्येसाठी अन्न सुरक्षेचा मुख्य चालक आहे.

Characteristics of Indian Agriculture

- **Subsistence agriculture** is practiced in most parts of India and has been for hundreds of years.
- Despite increases in urbanization and industrialization, approximately 70% of the population is still directly or indirectly dependent on agriculture.
- **Agriculture mechanization:** Despite more than forty years of the Green Revolution and the revolution in agricultural machinery and equipment, complete mechanization has yet to be achieved.
- **Monsoon dependence:** Despite the large-scale expansion, only about one-third of the total cropped area is now irrigated. As a result, two-thirds of cropped areas remain reliant on the monsoon.
- **Crop diversity:** Because India has both tropical and temperate climates, crops from both climates can be found there. There are few countries in the world with as much variety as India.
- Food crop production is the priority of farmers almost everywhere in the country.
- **Seasonal patterns:** India has three distinct agricultural/cropping seasons: **Kharif, Rabi, and Zaid.**
  - In India, specific crops are grown during these three seasons. Rice, for example, is a Kharif crop, whereas wheat is a Rabi crop.

भारतीय शेतीची वैशिष्ट्ये

- भारताच्या बहुतांश भागात शेकडो वर्षांपासून निर्वाह शेती केली जाते.
- शहरीकरण आणि औद्योगिकीकरण वाढत असूनही, सुमारे 70% लोकसंख्या थेट किंवा अप्रत्यक्षपणे शेतीवर अवलंबून आहे.
- शेती यंत्रिकरण: हरित क्रांती आणि शेती मशीनरी व उपकरणांमधील क्रांतीला चाळीसहून अधिक वर्षे झाली तरी पूर्ण यंत्रिकरण अजूनही साध्य झालेले नाही.
- **मोसमावर अवलंबूनता:** मोठ्या प्रमाणात विस्तार झाला असूनही, सध्या एकूण लागवडीच्या क्षेत्राच्या फक्त एक तृतीयांश भागातच सिंचन केले जाते. त्यामुळे, लागवडीच्या दोन तृतीयांश क्षेत्रावर मोसमावर अवलंबून राहवे लागते.
- **पीक विविधता:** भारतात उष्ण आणि समशीतोष्ण हवामान असल्यामुळे, दोन्ही हवामानातील पिके येथे आढळतात. जगातील काही देशांमध्ये भारतासारखी विविधता नाही.

- देशाच्या जवळजास्त सर्व ठिकाणी शेतकऱ्यांची प्राथमिकता अन्नधान्य उत्पादनाची असते.
- हंगामी स्वरूप: भारतात तीन वेगवेगळे शेती/पीक हंगाम आहेत: खरीफ, रब्बी आणि जायद.
- या तीन हंगामांमध्ये भारतात विशिष्ट पिके लावली जातात. उदाहरणार्थ, भात हे खरीप पीक आहे, तर गहू हे रब्बी पीक आहे.

Agriculture Productivity in India

- Although India has achieved staple food self-sufficiency, farm productivity in India is lower than in Brazil, the United States, France, and other countries.
- When compared to farms in France, Indian wheat farms produce roughly one-third of the amount of wheat per hectare per year.
- India's rice productivity was less than half that of China. In India, the productivity of other staples is similarly low.
- Indian total factor productivity growth remains **below 2% per year**, while China's total factor productivity growth is around 6% per year, despite the fact that China has smallholding farmers.
- Several studies suggest that by achieving productivity comparable to other countries, India could eliminate hunger and malnutrition and become a major source of food for the world.

भारतातील शेती उत्पादकता

- भारताने अन्नधान्याची स्वयंपूर्णता साध्य केली असली तरी, भारतातील शेती उत्पादकता ही ब्राझील, अमेरिका, फ्रान्स आणि इतर देशांपेक्षा कमी आहे.
- फ्रान्समधील शेतांच्या तुलनेत, भारतीय गहूच्या शेतातून दरवर्षी प्रति हेक्टर गहूचे सुमारे एक तृतीयांश उत्पादन होते.
- चीनच्या तुलनेत भारतातील भाताची उत्पादकता निम्मी आहे. भारतात इतर धान्यांची उत्पादकताही तशीच कमी आहे.
- चीनमध्ये लहान धारण असलेले शेतकरी असूनही, भारताची एकूण घटक उत्पादकता वाढ दर दरवर्षी 2% पेक्षा कमी राहते, तर चीनची एकूण घटक उत्पादकता वाढ दर सुमारे 6% आहे.
- अनेक अभ्यासांवरून असे सुचवते की, इतर देशांच्या तुलनेत उत्पादकता साध्य केल्याने भारत उपासमार आणि कुपोषण दूर करू शकतो आणि जगातील अन्नधान्याचा प्रमुख स्रोत बनू शकतो.

Conclusion

Agriculture is important in the economy and is regarded as the backbone of the economic system in developing countries. Agriculture provides food, raw materials for industries, and some exportable products. It accounts for approximately 25% of the GDP. Agriculture provides a direct source of income for nearly two-thirds of the country's population.

निष्कर्ष

शेतीला अर्थव्यवस्थेत महत्त्व आहे आणि विकसनशील देशांमध्ये आर्थिक व्यवस्थेचा कणा मानला जातो. शेती अन्न, उद्योगांसाठी कच्चा माल आणि काही निर्यातक्षम उत्पादने पुरवते. जीडीपीच्या अंदाजे 25% वाटा आहे. देशाच्या जवळपास दोन तृतीयांश लोकसंख्येसाठी शेती थेट उत्पन्नाचा स्रोत प्रदान करते.

